

O METODOLOGIJI RADA NA PRAVOPISU: HRVATSKA ISKUSTVA

O PRAVOPISU NAČELNO TE O HRVATSKOME PRAVOPISU KONKRETNO

Iako je to naslovom najavljeno, uvodno bi, po svoj prilici, trebalo podsjetiti: bit će riječi o *pravopisu* ili *ortografiji* kao o jednoj – doduše, umnogome specifičnoj – od normi standardnoga jezika. Takav ćemo ipak neuobičajen postupak podsjećanja na temu opravdavati hrvatskim (i južnoslavenskim) iskustvima precjenjivanja uloge pravopisne norme u procesu jezične standardizacije, napose predimenzioniranja uloge pravopisnih knjiga (priručnika).

Ponajprije, za razliku od jezičnih normi kojima su definirane (znači: propisane ili opisane) razine strukture bilo standardnoga jezika bilo pojedinih organskih idioma (za razliku dakle od fonoloških, morfoloških, leksičko-semantičkih i sintaktičkih normi), pravopisnom je normom određen/propisan plan pisane realizacije određenoga standardnog jezika. U tom je smislu ta norma usporediva jedino s pravogovornom ili ortoepskom normom, kojom je pak definiran plan govorene realizacije jezika. No, opet, za razliku od ortoepske norme – koja će se moći i trebati utvrđivati (točnije, opisivati) i za nestandardizirane (tzv. organske) idiome – pravopis ili ortografija postoji samo za standardni (ili *književni*) jezik kao *jezik knjige*, odnosno ona se propisuje za *jezik pismenosti* (pravopis se standardnoga jezika stoga po potrebi *posuđuje* i organskim idiomima, koji su primarno i/ili u većoj mjeri govoreni).

Nadalje, arbitrarnost i konvencionalnost pravopisne norme (u krajnjoj liniji, *proizvoljnost* i *dogovornost* pravopisnih rješenja) – udružena s činjenicom da je riječ o najeksplicitnijoj jezičnoj normi, prema tome onoj koja je posljedica nekakve i nečije odluke, potom, dakako, (i) političkoga konsenzusa – ostavlja prostora (znatno više no što ga ima kada je riječ o drugim jezičnim normama) za supostojanja i sučeljavanja različitih mišljenja i konkretnih rješenja, zatim za pregovore, pa napokon i za prijepore i osporavanja.

Naprotiv, sasvim na drugoj strani u odnosu na *trezvena* i *hladna* promišljanja kojima pravopisnu normu nastojimo staviti *na pravo mjesto*, što će reći da na nju želimo gledati tek kao na jednu od normi kojima se definira određeni standardni jezik, hrvatska su (i južnoslavenska) iskustva koja u pravopisu (često neodmjereno i neprimjereno!) vide i mnogo više: jednostavno, pravopisna se pitanja nerijetko poistovjećuju s jezičnima ili im se čak pretpostavljaju, pravopisne knjige (priručnici) zauzimaju (pre)važno mjesto u nacionalnoj standardološkoj i normativističkoj djelatnosti, a u pristajanju se uz neka, često i sasvim marginalna pravopisna rješenja (naravno, nepromišljeno i nekritički) prepoznaju očitovanja nacionalne pripadnosti i/ili ideoloških opredjeljenja.

S tih ćemo polazišta – imajući dakle na umu i narav pravopisne (ortografske) norme i kontekst hrvatske/južnoslavenske pravopisnosti – nastojati pristupiti metodološkim pitanjima koja se množe oko kodifikacije pravopisne norme.

POLAZIŠTA PRAVOPIŠNOG NORMIRANJA: HRVATSKI PRIMJER

Na primjeru ćemo novije hrvatske pravopisne situacije – koja je, najavimmo, obilježena ne samo sporenjima oko pojedinih (ipak manje-više rubnih) pravopisnih rješenja nego i *pluralizmom* pravopisnih knjiga/priručnika¹⁶ – nastojati pokazati kako se na pravopisnom planu susreću i prepoleću različiti tipovi odnosa, pa tako i oni između: 1) pravopisa i (jezične) politike; 2) pravopisa i tradicije pismenosti; 3) pravopisa i jezika. U konačnici svaki će se od tih odnosa na svoj način ogledati i u suvremenoj hrvatskoj pravopisnoj normi!

1) *Pravopis i (jezična) politika*. Koliko su pitanje pisma i (pravo)pismenosti i društveno i nacionalno važna, koliko su ona potencijalno jaka sredstva i ideološke i političke borbe, lako će biti dokazati i na hrvatskome primjeru. S jedne strane – u doba ilirskoga pokreta i kasnije zagrebačke filološke škole – Gajeva je grafijska reforma trebala prvo ujediniti sve Hrvate (dotad u slovopisu/grafiji razjedinjene), a potom se očekivalo da će izrazitije morfonološki (korijenski) pravopis, za kakav su se zalagali predvodnici zagrebačke filološke škole, ići u prilog južnoslavenskom (pa čak i sveslavenskom) jedinstvu (usp. i Badurina 1996a; Matešić–Badurina 2007). S

¹⁶ O aktualnome hrvatskom *pravopisnom višeglasju*, ali – još i više – o dugotrajnoj i bogatoj tradiciji izrade pravopisnih knjiga posvjedočit će popis hrvatskih pravopisnih priručnika koji donosimo u prilogu. (Usp. i Badurina 1996a te ovdje u tekstu »Hrvatska pravopisna norma u 20. stoljeću«.)

druge pak strane u pravopisnim se zbivanjima u dvadesetome stoljeću zrcale sasvim drukčije, upravo suprotne političke i ideološke tendencije: naime u više je valova hrvatska pravopisna norma bila poprištem srpskih (jugoslavenskih) unitarističkih nastojanja, pa se – kao reakcija na prisilno pravopisno *ujednačavanje* u dominantno fonološkom pravopisnom konceptu – može razumjeti inače neopravdana i neutemeljena morfonološka (*korienska*) pravopisna opcija iz doba Nezavisne Države Hrvatske.¹⁷

U tom nas svjetlu sagledana, ne bi, dakako, trebala iznenadivati ni najnovija hrvatska pravopisna zbivanja od 90-ih godina prošloga stoljeća (od osamostaljenja Republike Hrvatske) do naših dana. No – najavimo – u konačnom će zauzimanju stava prema takvim pravopisnim previranjima svakako valjati uzeti u obzir i preostale dvije komponente složena pitanja pravopisne norme i pravopisnoga normiranja, tj. kodifikacije pravopisne norme – pitanje odnosa pravopisa i tradicije te posebice odnosa pravopisa i jezika.

2) *Pravopis i tradicija*. Tradicionalnost je svake – pa tako i hrvatske – pravopisne norme ujedno i uzrok i posljedica *konzervativnosti* pravopisa. Drugim riječima, usprkos dinamici jezičnoga razvoja pisana slika jezika teži stalnosti i stabilnosti: uspostavljaju se na taj način veze s tradicijom pismenosti na tom jeziku, a ujedno se korisnici jezika pri pisanju lišavaju potrebe ulaganja nepotrebnih i neracionalnih napora.

Međutim kad je o hrvatskome pravopisu riječ, pozivanje na *tradiciju* i neće uvijek biti jednoznačno i nedvosmisleno. Umjesto da se tim činom riješe pravopisne dvojbe, često će se one – naprotiv – otvarati. Naime i u nekima se od aktualnih hrvatskih pravopisnih prijepora ogledaju različite interpretacije hrvatske pravopisne prošlosti, pa su različita pravopisna rješenja poduprta (ili opravdavana) ugledanjima u različite segmente dijakronije hrvatskoga pravopisa. Možemo reći i ovako: nepravocrtnost će hrvatske (pravo)pismenosti za posljedicu imati i nepravocrtnost hrvatske pravopisne tradicije, a da pritom – naglasimo! – neće morati biti dovedena u pitanje pripadnost ni jedne od etapa toga puta *matici* hrvatske pisane baštine.

Na konkretnim ćemo primjerima u najnovije vrijeme potenciranih hrvatskih pravopisnih neodlučnosti nastojati potkrijepiti ne samo *relativnost* kriterija tradicije pri pravopisnome normiranju nego upozoriti i na još ozbiljniji problem pokušaja *manipulacije* tradicijom.

¹⁷ Drukčije rečeno, pristupi li se pravopisu kao konvenciji, u 40-im se godinama 20. stoljeća zacijelo teško moglo naći opravdanja za ozbiljnije zadiranje u tadašnju manje-više stabiliziranu fonološku pravopisnu normu; i ne manje bitno: za tako što nije bilo razloga ni s obzirom na odnos hrvatskoga pravopisa i hrvatskoga jezika (o čemu više u nastavku).

U ranijim izdanjima (od 1994. godine) dopuštanjem, štoviše i preferiranjem, a potom (od 2000. godine) i isključivim propisivanjem nesastavljenoga pisanja niječnice uz enklitički oblik prezenta glagola *htjeti* (dakle *ne ću, ne ćeš, ne će* itd.) autori su se *Hrvatskoga pravopisa* Stjepan Babić, Milan Moguš i Božidar Finka deklarativno opredijelili za prednovosadsko¹⁸ (Broz–Boranićevo) pravopisno rješenje, ignorirajući pritom nezamarnu praksu (razvijanu od 1960. godine) sastavljenoga pisanja (*neću, nećeš, neće* itd.), proturječeći čak i rješenju koje su sami propisali u prvo-
me izdanju svoga pravopisa tridesetak godina ranije.¹⁹ Pitanje koje se u tom slučaju sasvim jasno kristalizira jest je li moguće – i je li uopće mudro?! – ignorirati 30-ak godina hrvatske pismenosti, a koje su (godine) po svoj prilici morale pridonijeti tome da se i sastavljeno pisanje *neću* počne doživljavati kao činjenica (novije) tradicije hrvatske pravopismenosti!?

Jedno drugo će nas (novije) pravopisno rješenje upozoriti na još ozbiljniji problem vrlo proizvoljna tumačenja pravopisne tradicije. Riječ je o pisanju kratkoga *je* (koje je nastalo pokraćivanjem dugoga *jē*, u pismu *ije*) iza tzv. pokrivenoga *r*, tj. iza suglasničke skupine kojoj je drugi član suglasnički fonem */r/*. Konkretno, riječ je o dvojbi hoće li prema *okrijepiti* biti *okrepa* ili *okrpja*, prema *crijep* i *brijeg* – *crepovi* i *bregovi* ili *crjepovi* i *brjegovi*, na posljetku hoće li prema *triježan* biti *trezven* ili *trjezven*, prema *privrijediti* – *privreda* ili *privrjeda*, prema *vrijeme* – *vremenski* ili *vrjemenski* i sl. I opet u devedesetim godinama 20. stoljeća, i opet u novijim izdanjima Babić–Finka–Moguševa *Hrvatskoga pravopisa* promovira se praksa pisanja *je* u takvim pozicijama, dakle *crjepovi*, *brjegovi*, *okrpja* i sl., doduše, uz popise iznimaka, koji su se iz izdanja u izdanje (ne bez razloga)²⁰ mijenjali. Takav su pravopisni postupak autori opravdavali tumačenjem da je »upotreba *je* iza pokrivenoga *r* bliža [...] sustavu hrvatskoga književnoga jezika [!?] i često njegovu izgovoru«, domećući kako »mnogi [!?] smatraju da bi ta-

¹⁸ U novijoj se hrvatskoj pravopisnoj djelatnosti kao najveći *kamen spoticanja* izdvaja *Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika* (1960), nastao na temelju zaključaka hrvatsko-srpskih pregovaranja u Novom Sadu (1954). Pritom se, nažalost, prečesto propušta sagledati mjesto te pravopisne knjige u kontinuitetu hrvatske pravopismenosti. (Usp. ovdje tekst »Hrvatski pravopisni kompleks: Novi Sad i hrvatski pravopis danas«)

¹⁹ Zanimljiva je naime činjenica da u pravopisnoj knjizi koju su pisali 1971. godine – a koja je u eri tzv. *novosadskoga pravopisa* trebala Hrvatima omogućiti povratak *kanonskoj* Broz–Boranićevoj pravopisnoj normi – isti autori nisu smatrali potrebnim (možda: prihvatljivim ili mogućim?) propisivanje nesastavljenoga pisanja niječnice uz enklitički oblik prezenta glagola *htjeti* (usp. Babić–Finka–Moguš 1971: 89), ili bismo pak na tome mogli temeljiti zaključak da sastavljeno pisanje *neću, nećeš, neće* itd. tada jednostavno nisu smatrali problematičnim.

²⁰ Isforsirano se pravopisno pravilo kontinuirano nalazi u sukobu s jezičnom praksom, pa su pravopisci jednostavno prisiljeni revidirati popise izuzetaka; s druge pak strane pravopisna *agresivnost* i/ili *autoritet* pravopisa utječe na mijenjanje jezičnih navika, pa (ne)očekivano raste učestalost uporabe riječi poput *okrpja*, *pogrješka*, *trjezven* i sl.

ko trebalo biti bez iznimke«. Ipak, dodat će kako je »u nekim riječima i oblicima ostavljeno samo *e* zbog njihove [*sic!*] velike učestalosti u tim likovima« (usp. Babić–Finka–Moguš ⁵2000: VII). Spremno proglašavajući pisanje *e* u tim pozicijama nemilim utjecajem srpskoga jezika i, dakako, *novosadskoga pravopisa*, pravopisci su *novo* pravopisno pravilo uspjeli učiniti (gotovo) neupitnim. Prava je istina ipak nešto drugo! Alternacija *je > e* u navedenim je pozicijama (mor)fonološki uvjetovana (i u gramatikama već dobro opisana/propisana), pa je pravopisno *e* u tim pozicijama starije i od *novosadskog pravopisa*. (Više o tome usp. i u Pranjković 2006b: 55–56, ali i ovdje u tekstovima »Hrvatski pravopis u 90-ima: povratak tradiciji ili restandardizacija pravopisne norme« te »Standardizacija ili restandardizacija hrvatskoga jezika u 90-ima«.) To će nas međutim morati suočiti s jednim znatno ozbiljnijim pitanjem (koje ovdje tek naznačujemo): može li pravopis utjecati na (mor)fonološku strukturu jezika te ima li on uopće na takvo što pravo?! (Usp. o tome Silić 2002.)

Navedena nam dva primjera dopuštaju još pokoji komentar. Dopuštaju nam naime da načelo konzervativnosti (i/ili tradicionalnosti) pravopisa sučelimo s njegovom ideološkom/političkom dimenzijom, ali i to da pravopisna pitanja stavimo napokon u suodnos s jezičnima. Ponajprije, upravo će nas situacija u novijoj hrvatskoj pravopisnoj normi i pisanoj praksi upozoriti na još jednu posebnost: iako će se korisnici pravopisa načelno opirati svakoj promjeni u pravopisnoj normi, prihvaćat će ih – zdušno, bez oklijevanja pa i kritičkoga propitivanja – ako su *dokumentirane* i *argumentirane* »opravdanim« i/ili društveno/nacionalno »prihvatljivim« ideološkim motivima.²¹ Nasuprot tome, suptilan će i slojevit odnos između pravopisa i jezika za koji se pravopisna norma uspostavlja u *javnim* (a, nažalost, nerijetko i u stručnim) promišljanjima pravopisnih pitanja biti – i predugo ostajati – argument *drugoga reda*.

3) *Pravopis i jezik*. Kompleksan odnos jezika i norme kojom se utvrđuje jedan – *pisani* – plan njegove realizacije predstavljen je i najavljen već u raspravama o tipu pravopisa koji bi bio najprimjereniji stanovitom jeziku (fonološki, morfološki/morfonološki, etimološki, odnosno određena kom-

²¹ Dakako, imamo ovdje na umu da će za korisnika pravopisa tradicionalno u pravopisu/pravopisnoj normi biti ono što obilježava pravopisnu praksu njegova vremena, a ne onu prethodnih generacija. Ili, sasvim konkretno, trebalo bi se zapitati može li kakvu praktičnu vrijednost današnjim govornicima hrvatskoga jezika predstavljati podatak da se prije 1960. godine *neću* pisalo nesastavljeno kada je, zacijelo, velika većina pismenih govornika hrvatskoga jezika bilo završila bilo i započela školovanje nakon te godine. Utoliko – smatramo – odustajanje od *komocije* u pismu (tj. da se piše onako kako je uobičajeno, što znači u skladu sa stečenim navikama) može biti potaknuto tek čvrstim uvjerenjem u postojanje nekih jačih, »pravih« (nacionalno opravdanih) razloga.

binacija različitih načela)²² i u sasvim određenim pitanjima u vezi s metodologijom pravopisnog normiranja (kako formulirati pravopisna pravila; kako razgraničiti pravopis i gramatiku; što sve u pravopis ulazi). (Više o tome vidi ovdje u tekstu »Jezik i pravopis: Teorijsko-metodološki pristup pravopisnom normiranju«.)

Ne napuštajući dakle misao o autonomnosti i specifičnosti pravopisne norme, trebat će, uostalom, u mnogim konkretnim slučajevima razrješavati slojevite, nerijetko i zamršene odnose između pravopisa i normi kojima su propisane razine strukture određenoga standardnog jezika. Ili, konkretnije rečeno, svako će pravopisno poglavlje na neki način korelirati s određenim jezičnim područjima (točnije, razinama i disciplinama): uža grafijska (slovopisna) problematika nužno će biti dovođena u vezu s fonemskim jezičnim inventarom; (morfo)fonološka će jezična struktura biti nezaobilazna pri utvrđivanju načina bilježenja riječi (pa će se s obzirom na to imenovati i tip pravopisa – fonološki, fonološko-morfonološki, morfološki/morfonološki, korijenski i/ili etimološki i sl.); morfologija i rječotvorje imat će reperkusija na sastavljeno ili nesastavljeno pisanje riječi/izraza; (supra)sintaksa će biti nužna za uspostavljanje interpunkcijske norme; leksička (i semantička) norma na poseban će način biti propitivane u pravopisnome rječniku itd., itd.

No čak i ako – *teorijski* – sasvim jasno razgraničimo kompetencije s jedne strane jezičnih (razinskih) normi, a s druge strane pravopisne norme, ako, prema tome, nedvosmisleno utvrdimo da *pravopis propisuje kako se što ima pisati – i ni manje ni više od toga!* – zasigurno time nismo razriješili brojna praktična pitanja – pitanja *metodologije pravopisnog normiranja*, pa onda i *metodologije izrade pravopisnih priručnika*.

Na kraju krajeva, dosad ipak više deklarativno iskazane kompetencije (i ingerencije) pravopisa (i kao norme i kao knjige) morat će se ovjeravati pri suočavanju sa sasvim konkretnim problemima prilikom pisanja pravopisne knjige: je li uistinu moguće uspostaviti pravopisna pravila na temelju kojih se može govoriti o dominantnom pravopisnom načelu – fonološkom ili morfonološkom/morfemskom (morfološkom) – ne uključujući u taj opis/propis elemente (morfo)fonološkog jezičnog ustrojstva; mogu li se pitanja sastavljenog ili nesastavljenog pisanja riječi i izraza emancipirati od morfologije i tvorbe riječi (rječotvorja) bez štete za razumljivost, a zatim i prihvatljivost (»naučljivost«) na taj način sročeni pravopisnih pravila; može li se poglavlje o interpunkciji napisati režući veze sa (supra)-

²² U tom se smislu može govoriti o sretnu odnosu hrvatskoga jezika i njegova pravopisa: prozirnoj (transparentnoj) fonološkoj i morfološkoj strukturi ponajbolje će odgovarati (pretežito) fonološki pravopis (usp. o tome Brozović 1976: 51; Badurina 1996a: 49).

sintaksom itd. Poseban sklop pitanja otvara pravopisni rječnik: hoće li u nj ulaziti isključivo standardnojezični leksemi ili, drugim riječima, imamo li pravo biti pismeni i kad/ako ne pišemo standardnim jezikom, odnosno kad svjesno ili nesvjesno rabimo nestandardnojezične i/ili supstandardne lekseme; ako u pravopisni rječnik ulaze i nestandardnojezične riječi, valja načelno utvrditi koje i koliko njih te u kojem je odnosu taj »ustupak« spram temeljnog načela pri sastavljanju posebnog tipa rječnika – načela pravopisne obilježenosti²³ i sl. Dakako, na sva je postavljena pitanja moguće odgovarati s gledišta metodološke *pravovjernosti*, no time ne samo da se ozbiljno nagriza temelji hrvatskoga *pravopisanja* (tradicije izrade pravopisnih knjiga)²⁴ već to dovodi do novog *pravopisnog apsurda*: isključimo li naime iz pravopisnog propisa i pravopisnog rječnika sve što mu načelno ne pripada, a tiče se fonologije, morfologije, tvorbe riječi, sintakse, leksikologije i sl., malo će toga u pravopisnoj knjizi ostati! Nipošto ne

²³ Navedimo neke primjere i upozorimo na dvojbe koje oni sa sobom nose. Po načelu bi se pravopisne obilježenosti u (hrvatskome) pravopisnom rječniku trebale naći i ove (supstandardne/nestandardne) riječi: *ćef, ćilibar, ćuprija, đul, pomjeriti, saobraćajac, skeledžija, uputstvo* i sl. Naprotiv, njihovi standardnojezični »parnjaci« jednostavno nisu pravopisno zanimljivi: *volja, jantar, most, ruža, pomaknuti, prometnik, skelar, uputa*. Slična je situacija i s nekim (pravopisno obilježenim) internacionalizmima i njihovim pravopisno nezanimljivim hrvatskim zamjenama: *biblioteka – knjižnica, dijafragma – ošit, destinacija – odredište, eksperiment – pokus, eksport – izvoz, eksterni – vanjski* itd. Znajući za sklonosti korisnika hrvatskih pravopisnih knjiga – odnjegovane, dakako, na iskustvima služenja pravopisnim rječnicima koji su htjeli (ili, u nekim vremenima, i trebali) preuzimati ulogu koja im nikako nije namijenjena: ulogu normativnog rječnika hrvatskog jezika i/ili jezičnog savjetnika – postavlja se pitanje kako izbjeći brzoplete i svakako neprihvatljive zaključke poput ovoga: hrvatski se kaže samo *saobraćajac* jer *prometnika* nema u pravopisu?! (Slični se metodološki problemi javljaju, doduše, i kod sinonimnih standardnojezičnih izraza od kojih svi članovi niza nisu pravopisno obilježeni.) Razumno rješenje da na koncepciju pravopisnog rječnika – pa onda i način služenja njime – valja upozoriti (i) u predgovoru ne mora uvijek biti praktično: znamo, nažalost, da kod korisnika naših normativnih priručnika baš i ne postoje navike čitanja predgovora. O tome usp. i Čužić 2015: 179.

²⁴ Imamo dakako na umu bogatu hrvatsku tradiciju pisanja pravopisnih knjiga; pritom kao polazište za razmatranje novije povijesti hrvatskoga pravopisa uzimamo *Hrvatski pravopis* Ivana Broza, čije je prvo izdanje objavljeno 1892. godine. Štoviše, možemo dokazati da je svijest o praktičnim poteškoćama koje se javljaju pri kodifikaciji pravopisne norme duga koliko i sama (novija) tradicija pisanja tih normativnih priručnika. Tako se već prvi hrvatski pravopisac, svjestan metodološke zamke u koju upada pišući pravopisni priručnik, u uvodu svoje normativne knjižice ispričavao: »Ako se komu čini, da je preopsežan I. dio, a ono neka znade, da bi, istina, mnoga između pravila u I. dijelu pristala upravo u gramatiku jezika hrvatskoga, ali kako ih nema u školskim gramatikama, trebalo je već i zato da se nađu u ovoj knjižici« (Broz 1892: V). Zanimljivo je da se kasniji hrvatski pravopisnici – uvelike nasljeđujući Brozov model pisanja pravopisnog priručnika – zbog sličnih *metodoloških prekršaja* više i nisu ispričavali, pa u mladim hrvatskim pravopisnim knjigama više ne čitamo napomene poput netom spomenute. Podsjetimo napokon i na to da se iz Brozova pravopisnog rječnika u 20. i 21. stoljeće baštini praksa posebnog obilježavanja riječi koje ne ulaze u književni/standardni jezik.

treba zanemariti ni vrlo važne praktične posljedice takva čina: kako uopće s tih novih, sasvim *pročišćenih* pozicija propisati pravopisnu normu, kako izricati pravopisna pravila?!

ZAKLJUČNO

Načevši temu metodologije pravopisnoga normiranja – imajući pritom na umu zavidnu hrvatsku pravopisnu prošlost – željeli smo naglasiti barem dva aspekta toga problema. S jedne strane zanimala su nas pitanja pravopisne norme (i u tom smo slučaju i mogli utvrditi da odgovore na njih valja tražiti u međudjelovanju pravopisa i jezika, ali i pravopisa i pravopisne tradicije te pravopisa i jezične politike), a s druge smo se strane nastojali suočiti s praktičnim poteškoćama u vezi s pisanjem pravopisnih priručnika. Usprkos turbulentnoj suvremenoj hrvatskoj pravopisnoj sceni – koju će, između ostaloga, obilježavati i predimenzionirana ili krivo dimenzionirana uloga pravopisa – ne možemo zaniijekati bogatu i vrijednu hrvatsku tradiciju (i što se tiče pravopisne norme i što se tiče njezine kodifikacije). Utoliko bi i danas, zaključujemo, pitanje hrvatskoga pravopisa prije trebalo značiti promišljanje njegova boljega, spretnijeg (pr)opisa negoli dovodenje u pitanje temeljnih pravopisnih načela i/ili znatnije mijenjanje pravopisnih rješenja (što bi, dakako, iziskivalo i mijenjanje pravopisnih navika).